

SINDROM "9/11"

"Let Junajted 93" ("United 93"), scenario i režija: Pol Gringras;
"Svetski trgovinski centar" ("World Trade Center"), režija: Oliver Stoun, glavne uloge:
Nikolas Kejdž, Majkl Penja

Пише:
Бојан Ж.
Босилјчић

Otava, septembra 2006.

S kraćenica 9/11 je postala famozna opšteprihvaćena numerička oznaka za ovovremensku Apokalipsu, ekvivalent satanskom (tro)broju 666. Petogodišnjicu terorističkih napada na njujorške kule-bliznakinje Svetskog trgovinskog centra i Pentagon Holivud je dočekaio spremno, ponudivši u kratkom vremenskom razmaku dva različita filma na istu temu. Savremeni Armagedon pretvorio se u horor-zabavu u obližnjim "multipleksima"!

9/11 se razvio u svojevrsni kancerogeni sindrom koji je metastazično zahvatio sve pore društva, duboko ostavivši traga u američkoj psihi, izaziva-

Scena iz filma United 93

jući kolektivni šok, hysteriju, paranoju i konfuziju, što je posledično dovelo i do ograničavanja ljudskih prava i sloboda i rastakanja demokratskih postulata i gurnulo Ameriku u iračku intervenciju, koja uveliko poprima sve dimenzije nekadašnje vijetnamske tragedije. I baš kao što su užasi i traume vijetnamskog rata bili neiscrpna inspiracija za Holivud (Čiminov "Lovac na jelene", Stounovi "Vod smrti" i "Rođen 4.jula", Ešbijejev "Povratak ratnika", Kjubrikov "Ful metal džeket"), tako su sada jedanaesto-septembarski kataklizmični događaji podstakli novi filmski trend, čije

prve karike u nizu su "Let Junajted 93" i "Svetski trgovinski centar".

"Let Junajted 93" (početkom septembra izlazi na DVD-u) prikazuje let jedinog otegot aviona koji nije dostigao svoj nameravani cilj, srušivši se u pensilvanski polje umeto da pogodi Kapitol u Vašingtonu. Nalik modernoj verziji "Oklopnjače Potemkin", ovaj film rekonstruiše šta se dešavalo tog fatalnog dana koji je izmenio Ameriku a i celi svet. Snimljen u stilu "sinema veri-

te", sa ručim kamerama u stalnom pokretu, stvarajući osećaj kod gledalaca kao da se zaista nalaze u tom ukletom avonu, da su aktivni protagonisti a ne pasivni posmatrači, "Let Junajted 93" deluje kao upečatljiva dokumentarna drama ili tv film nedelje.

Međutim, ovo delo ne donosi nikakav drugačiji pogled, ne baca novo svetlo na 9/11 i ne nudi ništa drugo što već nismo znali. Dolazeći samo pet godina nakon događaja koji opisuje, ovaj film nema onu neophodnu istorijsku distancu i duboku optiku, pogotovo što se u međuvremenu zvanična priča oko 9/11 često menjala i dopunjavala novim pojedinostima. Drama "Leta Junajted 93" je potpuno zasnovana na akciji što uzrokuje da je razvoj likova minimalan i unifikovan: putnici i članovi posade (u tumačenju anonimnih glumaca i naturšćika) su svakidašnji američki muškarci i žene koji, postavši svesni da se avion upotrebljava kao oružje, se odupiru otmičarima i pretvaraju se u kolektivnog heroja, a teroristi su samoubilački fanatici sa plamtećom mržnjom prema američkoj mašineriji.

Scenarista i reditelj Pol Grin-

Scena iz filma Sv. trg. centar

gras, bivši dokumentarista BBC-a, koji je ovim filmom potvrdio svoju reputaciju stečenu "Krvavom nedeljom" (2002.), o masakru učesnika protestnog marša za ljudska prava u Severnoj Irskoj od strane britanskih trupa 1972. godine, je usredsredio autorske napore samo u tom pravcu da što je moguće verodostojnije prikaže scene sa "Leta 93", onako kako bi ih mi eventualno mogli videti da su kamere "CNN-a" kojim slučajem direktno prenosile događaje sa lica mesta, sa onim telopom "Breaking News".

Da li je sada pravi trenutak za ovakav film? Zašto uopšte praviti ovaj film? Koja je svrha i poenta ovog filma? To su legitimna pitanja koja izazivaju kontroverzu oko "Leta 93". Možda ovaj film služi kao opomena i podsećanje, ali je isto tako i podsećanje da film ne može biti zamena za novinarstvo ako je samo puka repeticija i ogleđalo onoga što smo već pre videli, čuli i čitali.

Da li ovaj film može da zabavi? Možda one mazohiste koji u njemu nalaze perverznu priliku da budu zabavljeni užasom. Da obrazuje? Ne mogu da govorim za svakog gledaoca, ali ovaj film me tako malo poučio i prosvetlio o 9/11. Gringras ne zalazi u nepoznatu teritoriju, drži se samo "zelene trave", dosledan svom prezimenu, ne postavlja nezgodna pitanja poput: zašto su teroristi napali i gde je u tom momentu bio Predsednik? (odgovore možete naći u Murovom "Farenhajtu 9/11").

Bez ikakve sumnje, "Let Jun-

ted 93" je po svim tehničkim standardima veoma dobro napravljen film. Ali, da li je umetnost? Ne! Gringras u film

ne unosi ni delić lične, autorske iluminacije o događaju kojeg prikazuje celih 110 minuta, sledeći valjda logiku da važan događaj sam po sebi automatski kreira i važan film. "Let Junajted 93" deluje kao da je rezultat obaveze i dužnosti njegovih stvaralaca, a ne iskrene želje, da se oda počast i napravi celuloidni spomenik putnicima-herojima.

Neki gledaoci će osetiti bes ili tugu gledajući film, dok se drugi mogu naći ispunjeni nostalgijom za vremenima kada je udobnost putovanja avionom bila kompromitovana jedino onim normalnim ljudskim strahom od lete-

Nikolas Kejdž

nja. Konačno, možda je ultimativna svrha ovog filma da ponudi grupnu terapiju domaćoj publici, napokon spremnoj da se suoči sa 9/11, koji je u američku istoriju ušao kao dan sramote, poput japanskog napada na Perl Harbur 7. decembra 1941.

Drugi film na zadatu temu je po mnogo čemu sve ono što prvi nije! "Svetski trgovinski centar" je veliki, polirani, digitalno kreirani holivudski produkt, krcat glumačkim zvezdama, i što je najvažnije, sa "hepi-endom" koji je režirao sam život. To je ostvarenje koje se perfektno uklapa u proverenu holivudsku praksu pretvaranja tragedije u nagoveštaj optimizma. Za razliku od sirove doku-drame "Let Junajted 93", "Svetski trgovinski centar" je sentimentalizovan do krajnosti, postajući ništa više od jeftine melodrame sa malo pedigrea. Zar je to delo iza kojeg stoji jedan Oliver Stoun, žestoki kritičar korumpiranog establišmenta i gromoglasni lider intelektualne savesti Amerike?

Poznajući njegov dosadašnji opus, moglo se pretpostaviti da će

"Svetski trgovinski centar" biti novi fest "teorije zavere", upirući prst u vašingtonsku administraciju, optužujući je ne samo za grešku što je zanemarila sve znakove i nagoveštaje koji su vodili do 9/11, nego je okrivljujući i za sam događaj! Praveći personalni film o jednom od najjavnijih događaja u novijoj svetskoj istoriji, Stoun je isporučio produkt kojeg ni njegovi obožavoci a ni njegovi protivnici nisu očekivali. 125 minutni "Svetski trgovinski centar" (po scenariju novootkrivene Andree Berlof) je celuloidni emocionalni monstrum koji tera publiku na plač, ali gde se izgubio onaj karakteristični Stounov gnev? Njegov film deluje kao da su ga potpisali Stiven Spielberg ili Ron Hauard, holivudski "mejstrim" specijalisti za klasične teme o trijumfu ljudskog duha.

Ostavši u političkom smilu "stone cold", "Svetski trgovinski centar", baziran na istinitoj priči, je patriotско delo o hrabrosti i opstanku koje slavi heroizam i odvažnost onih koji su se zatekli u paklu 9/11. Samo 20 ljudi je ostalo živo, među njima i dva lučka policajca (uloge Nikolasa Kejdža i Majkla Penje), spašena iz ruševina njujorških kula od strane bivšeg marince! Idealni scenario za film kojim je Stoun stavio zavoj na još uvek nezaceljenu ranu Amerike, dajući toliko potrebni podsticaj jedinstvu nacije (podeljenu na plave i crvene države) ali i svojoj karijeri, koja je opasno krenula nizbrdo nakon poslednjeg debakla sa epom "Aleksandar".

"Svetski trgovinski centar" deluje kao Stounovo pokajanje Americi za brojne ranije sinematičke "grehove" i sigurno je njegovo prvo delo kojeg će pozdraviti i oni najtvrdokorniji republikanci.

Boreći se za svoj goli opstanak u Holivudu, gde je stekao mnogo neprijatelja svojim beskompomisnim filmovima, Stoun je naprasno postao apolitičan, bežeći od bilo kakve kontroverze, razuveravajući sve one koji su se pitali: Može li čovek koji je napravio "DžFK", "Niksona" ili "Vod smrti" snimiti ostvarenje koje ne krivi Ameriku i koji ne tone u gnev, sumnju i čak preterivanje? Međutim, ne radi se o tome da ovde nema one tipične Stounove žestine i frenetičnosti, jednostavno glavni problem sa "Svetskim trgovinskim centrom" je što je to potpuno konvencionalno delo, neprilično njegovom autoru. Holivudizovan do krajnosti, ovaj film ne postiže ništa više osim da 9/11 sentimentalise u svrhu njegove što masovnije tržišne eksploatacije.

Za razliku od njegovih prethodnih dela koja su bila ekskluzivno rezervisana za kasnu jesenju "oskarovsku" sezonu, Stounov doprinos novonastaloj holivudskoj mitologiji 9/11 obreo se na letnjem repertoaru severno-američkih "megapleksa", koji po svom kvalitetu verovatno nije nikad bio očajniji kao ove godine. Da li "Svetski trgovinski centar" predstavlja definitivni zaokret i novi autorski kurs Olivera Stouna? Odgovor verovatno leži u onoj narodnoj mudrosti: "Vuk dlaku menja ali ne i ćud". Baš kao što je i sama generalna tema filma, "Svetski trgovinski centar" je akt preživljavanja njegovog reditelja. Stounu samo treba vremena (čitaj: para) da u Holivudu ponovo stane na svoje noge i nastavi po svome! ♦